

Nezapomenutelný muž s bojarským vousem, bojovník proti totalitě a svého času nepřítel sovětského lidu číslo 1. Zároveň brilantní stylista, intelektuál, nekompromisní kritik současného Západu, člověk, kritický k liberálnímu kapitalismu, jakožto jediné možné alternativy komunistického zřízení. Alexandr Isajevič Solženicyn byl nesmírně zajímavou osobností, především však člověkem, hodným hluboké úcty.

Pokud bychom měli dnes najít symbol pádu bolševismu, skutečně symbolickou, nemyslím si, že by jména jako Ronald Reagan, Margaret Thatcherová, Michail Gorbačov, nebo snad Lech Walesa mohly konkurovat jménu Alexandr Solženicyn. Na poli mezinárodních dohod nebo „uzbrojení“ Sovětského svazu snad ano, ale na poli, které často (neprávem) není předmětem vášnivých debat a oslavných článků ve Foreign Affairs a podobně, na poli duchovního vzdoru v beznaději a odkazu příštím generacím?

Hlavní Solženicynova síla spočívala v jeho schopnosti podat vlastní krutý zážitek tak, jako by pomyslný jeden den Ivana Děnísoviče prožíval celý ruský národ. Jeho stylizační um, kreativita a vypravěčský styl byly grandiózní. Po své emigraci se pro Západ stal symbolem protikomunistického vzdoru, po pádu Sovětského svazu však pro mnohé z nepochopitelných důvodů otočil.

Bystřejší jedince Solženicynova kritika západní kapitalistické společnosti a dekadence po roce 1989 možná příliš nepřekvapila. Alexandr Solženicyn totiž, pokud něčím nebyl, tak rychlým disidentem, který svrhává starý režim vším co se namane, aniž by přemýšlel nad dopady a širšími souvislostmi. Autor světoznámého souostroví Gulag si jistě již za svého vynuceného pobytu na Západě povšiml, že západní konzumní společnost není ani zdaleka ve skutečnosti takovým ideálem, jaký si představovaly statisíce lidí za železnou oponou a neoliberalismus alternativou, která by byla s to vykořenit komunismus ve všech jeho podobách, aniž by převzala některé jeho (byť ne přímé) prvky.

Odsoudil-li Solženicyn kdysi všechny formy socialismu jako nutně ústící v gulagy, jistě prozíravě vnímal i to, že navzdory zdánlivé protikladnosti vykazuje fanatický socialismus spolu s neoliberalismem některé překvapivě shodné prvky. Ať již jde o redukci člověka na pouhé kolečko nekompromisního globálního tržního mechanismu, uspořádání společnosti, založené na primátu ekonomismu nad politikou a stejné přesvědčení o konci dějin, nastolením „ráje na zemi“ (komunismu, či kapitalismu s liberální demokracií). Solženicyn brzy prohlédl chimérický charakter transformace v demokracii „západního typu“. Jeho odmítnutí státního vyznamenání z rukou prezidenta Borise Jelcina se kouzlem nechtěného stalo symbolem vlastní ruské cesty. Rusko odmítlo bolševismus a stejně tak západní liberální řád.

Solženicyn po pádu Jelcina celkem očekávatelně přivítal nástup vlády Vladimíra Putina a následnou stabilizaci ruské státní moci. Dokonce z jeho rukou převzal to samé vyznamenání, které před časem odmítl převzít od Jelcina. Přesto ani Putin a jeho vláda neušla Solženicynovu kritickému hlasu za údajně příliš úpornou snahu kopírovat Západ. Solženicyn tak v mnohém

připomínal ruské eurasijce 20. a 30. let minulého století, představitele jednoho z myšlenkových směrů ruské bílé emigrace, odmítající západní Evropu jako naprosto dekadentní a ztracenou.

Lidský rozměr svého působení projevil ještě několikrát a zejména v roce 1999, kdy se tvrdě postavil proti bombardování Jugoslávie vojsky NATO. Postupem času Severoatlantickou alianci dokonce obvinil ze spiknutí proti Rusku a stejně jako před 9 lety, se neméně tvrdě postavil v lednu letošního roku vůči protiprávnímu vyhlášení kosovské nezávislosti.

Vždy představoval razantní odmítnutí teze, která se v druhé polovině devadesátých let snažila a vlastně tak dodnes činí, označovat dnešní, Ruskou federaci poté, co se prezidentem stal Vladimír Putin, jako přímého nástupce SSSR a správně poukazoval na to, že ruský národ není tvůrcem komunismu, ale jeho největší obětí. Svůj názor rozvinul ve svém posledním velkém díle, dvojdílném svazku „Dějiny rusko-židovských vztahů“, kde zdůrazňuje židovský vliv v bolševické revoluci, jejich zastoupení v politbyru a podíl na utváření totalitního systému, stejně jako následných represáliích. Celkem očekávaně si za svá tvrzení vysloužil obligátní nařčení z antisemitismu, byť (ačkoli média jeho slova často překrucovala) nikdy ze svých tvrzení generalizující soudy nevyvozoval.

V současné době v Rusku probíhá anketa o „největší postavu v ruských dějinách“. Nemyslím si, že mají ankety tohoto typu smysl. Jednak je diskutabilní, zda si lze představit nějakou „ideální postavu“ a s ní pak poměřovat kroky jednotlivých postav v rozdílných historických okamžicích a nakolik populární anketa skutečně odráží skutečnou esenci „významnosti“. Pokud bychom však měli jmenovat ruské velikány 20. století, Alexandr Solženicyn by stál na vrcholu.